



## Representing the lived experiences of teachers in improving the academic motivation of elementary school students in the e-learning environment

F. Tari<sup>\*1</sup>, N. Tari<sup>2</sup>

1. PhD student of Curriculum studies, Faculty of Psychology and Educational Sciences, University of Tehran, Iran.

2. PhD in Philosophy of Education, Faculty of Psychology and Educational Sciences, University of Kharazmi, Iran.

Corresponding author: Fatemeh Tari

Received:2022/07/22

Accepted:2022/08/16

Published:2022/08/23

### Abstract

**Background and Objectives:** Creating motivation to learn is one of the key principles of effective education. With the spread of the corona virus, the closure of schools and the need to continue education, teachers are forced to provide education on an electronic platform. Among these, one of the basic challenges is how to maintain and improve the motivation level of students. This research seeks to identify the lived experiences of teachers in the field of improving the academic motivation of elementary school students in the e-learning environment.

**Methods:** This article is done with the phenomenological (interpretive) method. Participants in this study include all elementary school teachers who had experience of teaching in electronic context in the academic year 2020-2021, and 14 of them were selected using a purposive sampling method. To collect data, a semi-structured virtual interview was used. The analysis of the interviews was done using the Collaizi's strategy. Finally, 5 main categories and 19 sub-categories were extracted.

**Findings:** The findings showed that the effective strategies of teachers to strengthen the motivation of students in the e-learning environment include improving educational components, paying attention to the emotional-psychological characteristics of students, and developing social skills, highlighting scientific education and eventually strengthening aesthetic capacities.

**Conclusion:** The results show that the improvement of educational components had the greatest contribution and the attention to aesthetic dimensions had the least contribution in the set of teachers' motivational strategies. Therefore, to achieve successful results and improve students' learning, it is necessary to use all-round motivators, taking into account the special requirements of the new learning environment and the capacities that can advance students.

**Keywords:** Academic motivation, E-learning environment, Teachers' lived experiences, Elementary school

## بازنمايى تجارب زيسته معلمان در زمينه ارتقاى انگيزش تحصيلى دانش آموزان دوره ابتدايى در محيط يادگيرى الكترونيكى

فرزانه تارى\*<sup>۱</sup>، نصيبه تارى<sup>۲</sup>

۱. دانشجوى دكتورى مطالعات برنامه درسى، دانشكده روانشناسى و علوم تربيتى، دانشگاه تهران، ايران.

۲. دكتورى فلسفه تعليم و تربيت، دانشكده روانشناسى و علوم تربيتى، دانشگاه خوارزمى، ايران.

\* نويسنده مسئول: فرزانه تارى

دريافت: ۱۴۰۱/۰۴/۳۱ پذيرش: ۱۴۰۱/۰۵/۲۵ انتشار: ۱۴۰۱/۰۶/۰۱

### چكیده

**زمينه و اهداف:** ايجاد انگيزه براى يادگيرى يکى از اصول کلیدی آموزش مؤثر است. با شيوع ويروس کرونا، تعطیلی مدارس و لزوم تداوم آموزش، معلمان ناگزير به ارائه آموزش در بستر الكترونيك شدند. در اين ميان يکى از چالش‌هاى اساسى معلمان، چگونگی حفظ و ارتقاء سطح انگيزش دانش آموزان می‌باشد. با توجه به اهميت راهبردهاى انگيزشى معلمان در اين دوران، پژوهش حاضر درصدد شناسايى تجارب زيسته معلمان در زمينه ارتقاء انگيزش تحصيلى دانش آموزان دوره ابتدايى در محيط يادگيرى الكترونيكى است.

**روش‌ها:** مقاله حاضر با روش پديدارنگارى (تفسيرى) انجام شده است. مشاركت‌کنندگان از ميان معلمان ابتدايى شاغل به تدريس در بستر الكترونيكى (برنامه شاد) در سال تحصيلى ۱۴۰۰-۱۳۹۹ بودند که ۱۴ نفر از آنان با استفاده از شيوه نمونه‌گيرى هدفمند انتخاب شدند. به منظور جمع‌آوری داده‌ها از مصاحبه غيرحضورى نيمه‌ساختاريافته استفاده شد. تجزيه و تحليل مصاحبه‌ها با استفاده از راهبرد کلاييزى انجام شد. در مجموع، تعداد ۵ مقوله اصلى و ۱۹ مقوله فرعى استخراج شد.

**يافته‌ها:** يافته‌هاى پژوهش نشان داد که راهکارهاى مؤثر معلمان براى ايجاد و تقويت انگيزه دانش آموزان در محيط يادگيرى الكترونيكى شامل بهبود مؤلفه‌هاى آموزشى، توجه به ويژگي‌هاى عاطفى - روانى دانش آموزان، رشد مهارت‌هاى اجتماعى، برجسته‌سازى تربيت علمى و نهايتاً تقويت ظرفيت‌هاى زيباشناختى است.

**نتيجه‌گيرى:** نتايج بيانگر آن است که بهبود مؤلفه‌هاى آموزشى بيش‌ترين سهم و توجه به ابعاد زيباشناسانه کم‌ترين سهم را در مجموعه راهکارهاى انگيزشى معلمان اين پژوهش داشته است. لذا جهت دستيابى به نتايج موفق و بهبود يادگيرى دانش آموزان کاربرد انگيزاننده‌هاى تمام ساحتى با مدنظر داشتن اقتضائات خاص زيست‌بوم جديد يادگيرى و نيز ظرفيت‌هاى که می‌تواند پيش‌روى دانش آموزان قرار دهد، لازم و ضرورى است.

**کلمات کلیدی:** انگيزش تحصيلى، محيط يادگيرى الكترونيكى، تجارب زيسته معلمان، دوره ابتدايى

## مقدمه

با شیوع بیماری کووید-۱۹<sup>۱</sup> و لزوم اهمیت بکارگیری آموزش‌ها در محیط یادگیری الکترونیکی، دانش‌آموزان و معلمان مجبور شده‌اند از کلاس‌های درس سنتی به آموزش آنلاین تغییر مکان دهند (چیو، لین و لونکا<sup>۲</sup>، ۲۰۲۱). مجازی شدن آموزش‌ها با تغییر سبک آموزش جهانی سبب شده است که بسیاری از موسسه‌ها و سازمان‌های آموزشی از فرصت آموزش مبتنی بر اینترنت بهره‌جویند و با برگزاری برنامه‌ها و دور‌های یادگیری الکترونیکی پاسخگوی تقاضای روزافزون علاقه‌مندان آموزش باشند (خوارزمی، کارشکی و عبدخدائی، ۱۳۹۱). در واقع آموزش‌های الکترونیکی نقطه اوج بهره‌گیری از فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات در راستای به حاشیه راندن مفاهیم زمان و مکان می‌باشد و کانون امیدی است که می‌توان با تکیه بر آن به شعار اساسی آموزش تعطیل نیست، جامعه عمل پوشاند (زارع خلیلی و فریدونی، ۱۳۹۹). در همین راستا، باید اذعان نمود اگر تا پیش از این، استفاده از فناوری با توجه به آوردهای آن، یک امر مطلوب قلمداد می‌شد، در این برهه زمانی، یک اجبار و ضرورت است؛ ضرورتی که امروز به واسطه تغییر شرایط حاصل از شیوع بیماری کرونا به ما دیکته شده است (داوان<sup>۳</sup>، ۲۰۲۰) و برخی از مطالعات فعلی نیز، بر لزوم استفاده از فناوری‌ها برای اهداف آموزشی در طی همه‌گیری ویروس کرونا پرداخته‌اند (میلزار و همکاران<sup>۴</sup>، ۲۰۲۰؛ کرس<sup>۵</sup>، ۲۰۲۰؛ وانگ، نگ و بروک<sup>۶</sup>، ۲۰۲۰). این اتفاق بر فرصت‌های یادگیری دانش‌آموزان در سراسر جهان تأثیر بسیاری گذاشته است (چیو و همکاران، ۲۰۲۱). در این بین اگرچه دانش‌آموزان دوره‌های آنلاین را با هدف تکمیل موفقیت‌آمیز آن‌ها می‌گذرانند، اما به دلایل متعددی شکست می‌خورند و شاید یکی از مهم‌ترین علل ناکامی دانش‌آموزان در شرایط حاضر، به انگیزه آنان مرتبط باشد (ابوالسعود، الخولی و تاج‌الدین<sup>۷</sup>، ۲۰۱۵) و در واقع یکی از مشکلات اصلی معلمان در فرایند تدریس مجازی نیز، دانش‌آموزان بی‌انگیزه‌ای است که از درس و انجام تکالیف فراری‌اند (علی‌پور و خطاط، ۱۳۹۹). بنابراین ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان می‌تواند معلمانی را که از کلاس‌های سنتی به کلاس‌های آنلاین حرکت کرده‌اند، به چالش بکشد (چیو و همکاران، ۲۰۲۱).

انگیزه دانش‌آموزان باید یک اولویت مهم برای مربیان باشد و اساساً رمز موفقیت یک معلم در این است که فراگیرنده را مشتاق یادگیری کند و با دخالت دادن در فرایند آموزش، او را به سوی یادگیری فعال سوق دهد (زال‌زاده، ۱۳۸۵). در همین زمینه، روان‌شناسان نیز ضرورت توجه به انگیزش در تعلیم و تربیت را به علت ارتباط مؤثر آن با یادگیری، کسب مهارت‌ها، راهبردها و رفتارها متذکر شده‌اند (بیابانگرد، ۱۳۸۴). به زعم پاریس و ترنر<sup>۸</sup> (۱۹۹۴) انگیزه، "موتور" یادگیری است که می‌تواند بر آن‌چه می‌آموزیم، نحوه یادگیری و زمان مورد نیاز برای یادگیری تأثیر بگذارد (شانک و آشر<sup>۹</sup>، ۲۰۱۲). از این رو، انگیزش تحصیلی یکی از ملزومات اساسی یادگیری به حساب می‌آید و چیزی است که به رفتار شدت و جهت می‌بخشد و در حفظ تداوم آن به یادگیرنده کمک می‌کند. اکثر دانش‌آموزان در این دوران، با کاهلی، بی‌انگیزگی و البته شانه خالی کردن از زیر

<sup>1</sup> Covid-19

<sup>2</sup> Chiu, Lin, & Lonka

<sup>3</sup> Dhawan

<sup>4</sup> Mailizar et al.

<sup>5</sup> Kerres

<sup>6</sup> Wang, Ng & Brook

<sup>7</sup> Abou El-Seoud, El-Khouly, & Taj-Eddin

<sup>8</sup> Paris & Turner

<sup>9</sup> Schunk & Usher

بار مسئولیت‌ها مواجه شده‌اند. ایجاد یادگیری الکترونیکی برانگیزاننده و مؤثر، مستلزم هدفمندی و توجه به یادگیرنده است (ابوالسعود و همکاران، ۲۰۱۵).

از آن‌جا که معلمان بازیگران کلیدی هستند که محیط یادگیری را شکل می‌دهند و یکی از وظایف اصلی آن‌ها، ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان برای یادگیری است، راهبردهای انگیزشی مورد استفاده ایشان به ویژه در مقطع حساس ابتدایی می‌تواند فرصت‌هایی را برای فراگیران کلاس‌های آنلاین فراهم کند (هورنسترا و همکاران<sup>۱</sup>، ۲۰۱۵) تا به گونه‌ای مؤثر و مشتاقانه در کلاس‌های مجازی حضور یافته و به یادگیری علاقه‌مند شوند. بدون ایجاد انگیزش برای درگیر ساختن یادگیرندگان، دوره‌های یادگیری الکترونیکی نمی‌تواند موفق باشد (قاسم تبار، ۱۳۹۵). معلمان با ایجاد انگیزه و آزادی بیان، شوق یادگیری را در دانش‌آموزان تقویت می‌کنند و باور به فعلیت رساندن توانایی‌های بالقوه را در تک تک دانش‌آموزان ایجاد می‌کنند. این معلمان به هریک از دانش-آموزان توجه می‌کنند و در برابر هر کدام از آن‌ها احساس مسئولیت و تعهد داشته و سعی در جلب رضایت خاطر همه آنان دارند و در واقع هدف آن‌ها موفقیت همه دانش‌آموزان است (هویدا و داورپناه، ۱۳۹۸). تحقیقات نشان می‌دهد که یادگیرندگان با انگیزه به احتمال بیشتری فعالیت‌های چالش‌برانگیز انجام می‌دهند، فعالانه درگیر می‌شوند، از یادگیری لذت می‌برند و رویکردی عمیق را اتخاذ می‌کنند و عملکرد، پشتکار و خلاقیت بیشتری از خود نشان می‌دهند (رایان و دسی<sup>۲</sup>، ۲۰۰۰).

در بررسی مطالعات پیشین مرتبط با پژوهش حاضر، آبرامنکا<sup>۳</sup> (۲۰۱۵)، به ۳ عنصر مهمی که بر انگیزه دانش-آموزان در یادگیری آنلاین تأثیر می‌گذارد اشاره نمود. اولین عنصر مزایا است. دانش‌آموزان نگرش مثبتی نسبت به یادگیری آنلاین به دلیل مزایای آن در استفاده از کلاس درس داشتند. همچنین مجازی شدن آموزش‌ها، انعطاف‌پذیری بیشتری را در فرآیند یادگیری فراهم می‌کند. باعث صرفه‌جویی در هزینه و صرفه‌جویی در زمان می‌شود. یادگیری آنلاین به بهبود مهارت‌های دانش‌آموزان مانند واژگان، دستور زبان، تلفظ، نوشتن و غیره کمک می‌کند و دانش آن‌ها را در مورد خود فناوری بهبود می‌بخشد. عنصر دوم، موانع است که شامل دو عامل فنی و معلم است. این موانع می‌توانند انگیزه دانش‌آموزان را کاهش دهند زیرا می‌توانند فعالیت‌های یادگیری دانش‌آموزان را مختل کنند. عامل فنی، محدودیت یا عدم سهمیه اینترنت، اتصال بد و خطای فنی را پوشش می‌دهد، در حالی که عامل معلم، شامل عدم بازخورد فوری معلمان، مشارکت و نظارت است. عنصر سوم، چالش‌ها، شامل ناراحتی، فشار و مدیریت کارگروهی است. بر اساس نتایج این مطالعه، یادگیری آنلاین چالش-برانگیزتر است و فشار بیشتری نسبت به یادگیری سنتی ایجاد می‌کند. با توجه به مزایای آن، یادگیری آنلاین می‌تواند نقش مهمی در آموزش داشته باشد. در حالی که معلمان باید موانع و چالش‌های آن را قبل از طراحی مواد و فعالیت‌ها در نظر بگیرند تا آن را برای دانش‌آموزان خود سازگار کنند.

همچنین مک<sup>۴</sup> (۲۰۲۱) در پژوهش خود که به بررسی انگیزش یادگیری دانش‌آموزان در طی همه‌گیری کووید-۱۹ در کشور هند پرداخته است، نشان داده است که کودکان هندی از خانواده‌های ثروتمندتر انگیزه بیشتری برای یادگیری در طول همه‌گیری دارند. مورد مذکور، ممکن است به این دلیل باشد که خانواده‌های مرفه‌تر می‌توانند منابع آموزشی بیشتری (به عنوان مثال، کتاب، بازی‌های آموزشی، آموزش‌های خصوصی آنلاین) در

<sup>1</sup> Hornstra et al.

<sup>2</sup> Ryan & Deci

<sup>3</sup> Abramenska

<sup>4</sup> Mak

اختیار فرزندان خود قرار دهند، که به نوبه خود می‌تواند به حفظ علاقه کودکان به یادگیری کمک کند. هم‌چنین دانش‌آموزانی که قبل از همه‌گیری پیشرفت تحصیلی ضعیف‌تری داشتند، عموماً در هنگام تعطیلی مدارس انگیزه ضعیف‌تری برای یادگیری دارند. این منعکس‌کننده یافته‌های اخیر مالان و همکاران<sup>۱</sup> (۲۰۲۱) است که مشاهده کرد دانش‌آموزان با پیشرفت پایین (در مقابل بالا) در نروژ به طور کلی تلاش و خودکارآمدی کمتری را در طول همه‌گیری نشان دادند. این یافته‌ها روی هم نشان می‌دهد که دانش‌آموزان کم‌برخوردار بیشتر از تعطیلی مدارس مرتبط با کووید-۱۹ رنج می‌برند و این کودکان ممکن است برای پیشرفت در یادگیری خود به کمک‌های بیشتر و مکرر از والدین/معلم نیاز داشته باشند. فام‌آو همکاران (۲۰۱۹) نیز این نکته را مطرح می‌کنند که به جز کیفیت سیستم آموزش الکترونیکی، کیفیت خدمات ارائه شده در کلاس، عامل مهمی بر رغبت و وفاداری دانش‌آموزان در تداوم استفاده از آموزش الکترونیکی است. هم‌چنین در پژوهش داخلی که توسط علی‌پور و خطاط (۱۳۹۹) به روش مروری و کتابخانه‌ای انجام شد، معلم، دانش‌آموزان، والدین، تعامل بین آنان، تصمیم‌های مدیریتی سیاست‌گذاران، زیرساخت‌ها، امکانات و تجهیزات از جمله عواملی شناخته شدند که به طور مستقیم و غیرمستقیم بر انگیزه دانش‌آموزان اثر می‌گذارند. در این میان در صورت فراهم بودن زیرساخت‌ها، نقش معلم نسبت به سایر ابعاد انسانی و فنی پررنگ‌تر است.

به طور کلی، نتایج اکثر مطالعاتی که تاکنون در باب تأثیر تعطیلی مدارس در دوران کرونا انجام شد، حاکی از تأثیر منفی تعطیلی مدارس بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، به‌ویژه در دانش‌آموزان مقاطع پایین‌تر و دانش‌آموزان خانواده‌های با وضعیت اجتماعی-اقتصادی پایین است (همرستین و همکاران<sup>۲</sup>، ۲۰۲۱). پیش‌بینی‌ها نیز در مورد تأثیر کووید-۱۹، تصویر کاملاً تیره‌ای را نشان می‌دهد و از دست دادن یادگیری تا ۳۸ امتیاز در مقیاس برنامه ارزیابی بین‌المللی دانش‌آموز<sup>۳</sup> (PIZA) تخمین زده شده است (آزودو و همکاران<sup>۴</sup>، ۲۰۲۰؛ وایز و همکاران<sup>۵</sup>، ۲۰۲۰ و کافن برگر<sup>۶</sup>، ۲۰۲۱). نتایج منفی در این زمینه به ما هشدار می‌دهند که دانش‌آموزان ممکن است نسبت به دریافت آموزش آنلاین رضایت‌بخش و مؤثر در طول کووید-۱۹ آسیب‌پذیر باشند. این وضعیت می‌تواند برای دانش‌آموزان دبستانی که هنوز در حال توسعه مهارت‌های خودتنظیمی و کنترل توجه خود هستند و برای رسیدگی به مشکلات فنی و سایر موارد اضطراری به طور مستقل ناتوان هستند (گالاگر و کاتینگهام<sup>۷</sup>، ۲۰۲۰) در مقایسه با دانش‌آموزان در آموزش‌های متوسطه و عالی بدتر باشد. بنابراین، باید توجه ویژه‌ای به یادگیری آنلاین دانش‌آموزان دبستانی در بحبوحه همه‌گیری، با درک عمیق خواسته‌ها، مشکلات و انتظارات آن‌ها شود (ژنگ و همکاران<sup>۸</sup>، ۲۰۲۲).

بر این اساس، با توجه به رابطه متقابل مهم بین انگیزه و یادگیری (شانک و آشر، ۲۰۱۲) و لزوم اهمیت وجود انگیزه جهت موفقیت یادگیری و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دوره ابتدایی؛ ضرورت دارد به منظور ایجاد و نیز ارتقای سطح انگیزش در زیست بوم جدید یادگیری، به بررسی اقدامات و راهکارهای عملیاتی معلمان در

<sup>1</sup> Malan et al.

<sup>2</sup> Pham

<sup>3</sup> Hammerstein et al.

<sup>4</sup> Programme for International Student (PIZA)

<sup>5</sup> Azevedo et al.

<sup>6</sup> Wyse et al.

<sup>7</sup> Kaffenberger

<sup>8</sup> Gallagher and Cottingham

<sup>9</sup> Zheng et al.

این زمینه پرداخته شود و با شناخت در این زمینه گامی مهم، در توجه دقیق تر و اصولی تر به اقتضانات خاص برگزاری کلاس‌های مجازی با هدف انگیزه‌بخشی و پایبندی بیشتر فراگیران برداشته شود و به ارائه چشم انداز مناسب جهت استفاده معلمان و سایر دست اندرکاران آموزشی منجر گردد. با وجود این، مطالعاتی که انگیزه یادگیری را در محیط یادگیری الکترونیکی به ویژه در دوره ابتدایی بررسی کنند، هم از نظر تعداد و هم از نظر دامنه موضوعی محدود هستند (بیکله<sup>۱</sup>، ۲۰۱۰؛ هسو و همکاران<sup>۲</sup>، ۲۰۱۹ و چیو و همکاران، ۲۰۲۱) و خلاء پژوهشی قابل توجهی در این زمینه به ویژه در مطالعات داخلی مربوط به دوره ابتدایی در کشورمان وجود دارد. لذا پژوهش حاضر در پی پاسخگویی به این سوال اصلی است که اقدامات موثر معلمان جهت ارتقای انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان دوره ابتدایی در محیط یادگیری الکترونیکی کدام‌اند؟

### روش پژوهش

مقاله حاضر با روش پدیدارنگاری (تفسیری) انجام شده است. به باور مارتون<sup>۳</sup> (۱۹۸۱) پدیدارنگاری روشی برای تحلیل توصیفی و فهم افراد از پدیده‌هایی است که آن‌ها در طول زندگی حرفه‌ای و یا شخصی خود تجربه کردند. در این راهبرد پژوهشی، مسئله یا مشکل پژوهشی از درون و توسط افرادی که آن را تجربه کرده‌اند، مورد مطالعه قرار می‌گیرد (رجاییان، کشتی‌آرای و نادى، ۱۳۹۷) و می‌توان گفت که هدف این نوع از پژوهش‌ها یافتن راه‌های متفاوتی است که مردم یک پدیده و اجزا پیرامون را تجربه، مفهوم پردازی و درک می‌کنند و جنبه‌های مختلف آن را شناسایی می‌کنند. به این ترتیب نتایج مطالعات پدیدارنگاری برای درک عمیق یک پدیده از منظر گروه خاصی از افراد سودمند است (سلیمی، ۱۳۹۴). در پژوهش حاضر محقق علاقه‌مند بود تا با استفاده از مطالعه تجربیات زیسته معلمان دوره ابتدایی راهبردهای انگیزشی ایشان را در محیط یادگیری الکترونیکی دریابد. بنابراین انتخاب مشارکت‌کنندگان با استفاده از شیوه نمونه‌گیری هدفمند، از میان معلمان دوره ابتدایی شهر تهران که در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ در بستر الکترونیکی (برنامه شاد) تدریس نمودند، انجام شد. مشارکت‌کنندگان منتخب از میان آن دسته از معلمانی است که میزان سال‌های اشتغال آن‌ها بالاتر از ۳ سال بوده و در هر دو دوره ابتدایی تدریس داشتند تا ضمن برخورداری از تجربه حداقلی در تدریس، نسبت به نیازها و ویژگی‌های خاص دانش‌آموزان این رده سنی شناخت لازم و کافی را داشته باشند. به منظور جمع‌آوری داده‌ها و درک عمیق نسبت به تجارب زیسته مشارکت‌کنندگان از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته غیرحضوری (تماس تلفنی و واتس‌آپی) استفاده شد. بر این اساس سؤالات اصلی پژوهش از پیش طراحی شده و هم‌چنین در حین مصاحبه به توجه به نوع پاسخ مشارکت‌کنندگان سؤالات جدید مطرح شد. زمان هر مصاحبه بین ۲۰ تا ۳۰ دقیقه متفاوت بود.

با انجام ۱۰ مصاحبه، اشباع نظری داده‌ها حاصل شد. به منظور اعتباربخشی به یافته‌ها، مجدداً ۴ مصاحبه دیگر انجام شد و در نهایت در چهاردهمین مصاحبه، فرایند مصاحبه پایان یافت. پس از انجام مصاحبه و پیاده‌سازی کامل متن مصاحبه‌ها، نسبت به پالایش، بازخوانی، دسته‌بندی و ارائه یافته‌ها از طریق فن تحلیل محتوای کیفی

<sup>1</sup> Bekele

<sup>2</sup> Hsu et al.

<sup>3</sup> Marton

متن مصاحبه‌ها اقدام شد. به این ترتیب جهت تحلیل یافته‌ها از راهبرد کلایزی<sup>۱</sup> به‌عنوان یکی از مناسب‌ترین راهبردهای تحلیل داده‌ها کیفی، استفاده شد. داده‌ها بر اساس این راهبرد، در هفت مرحله شامل الف) خواندن دقیق کلیه توصیف‌ها؛ ب) استخراج عبارات مهم و جملات مرتبط با پدیده؛ ج) مفهوم‌بخشی به جملات مهم استخراج شده؛ د) مرتب‌سازی مفاهیم بدست آمده؛ و) کدگذاری و استخراج زیرمقوله‌ها و مقوله‌های اصلی؛ ه) توصیف واقعی و مختصر پدیده مورد مطالعه (مقوله‌ها)؛ ی) مراجعه به شرکت‌کنندگان برای روشن نمودن ایده‌های بدست آمده و موثق نمودن یافته‌ها، مورد تحلیل قرار گرفت. در نهایت جهت اطمینان از معتبر بودن یافته‌های حاصل از تحلیل کیفی، بر اساس معیارهای ارائه شده توسط کرسول و میلر (کرسول و میلر، ۲۰۰۰)، از روش بازبینی اعضاء و بررسی همکار استفاده شد. به این صورت که پس از اتمام مصاحبه، متن نوشته شده به سه نفر از مشارکت‌کنندگان داده شد تا قابلیت اعتماد داده‌ها تعیین گردد. علاوه بر مشارکت‌کنندگان، متن مصاحبه‌ها در اختیار متخصصین دیگری (دو نفر از دانشجویان دکتری خبره در کدگذاری اسناد و مصاحبه) قرار داده شد و پایایی مفاهیم استخراج شده مورد بررسی قرار گرفت.

### یافته‌ها

در پاسخ به سؤال اصلی پژوهش، با مرور منظم مصاحبه‌ها و کندکاو در دیدگاه‌ها و تجربیات زیسته معلمان در زمینه راهکارهای موثر برای ایجاد و تقویت انگیزه دانش‌آموزان در محیط یادگیری الکترونیکی، یافته‌های حاصل به شناسایی ۵ مقوله اصلی و ۱۹ مقوله فرعی منجر شد. در ادامه راهکارهای انگیزشی معلمان در ذیل مقولات اصلی شامل بهبود مؤلفه‌های آموزشی، توجه به ویژگی‌های عاطفی - روانی دانش‌آموزان، رشد مهارت‌های اجتماعی، برجسته‌سازی تربیت علمی و نهایتاً تقویت ظرفیت‌های زبانشناختی به صورت جداول مجزا دسته‌بندی و ارائه شدند.

#### الف. بهبود مؤلفه‌های آموزشی:

مقوله اصلی نخست پژوهش، بهبود مؤلفه‌های آموزشی است که با مجموع فراوانی ۵۷ کد، بیشترین تعداد فراوانی را دارا می‌باشد. این مقوله ناظر بر عناصر اصلی برنامه درسی است. نگاه معلمان در زمینه تغییر و بهبود هر یک از این عناصر در زیست‌بوم جدید آموزش، می‌تواند به‌عنوان یکی از اقدامات ارزشمند معلمان در راستای تقویت انگیزه دانش‌آموزان محسوب شود. ارائه طرح درس و داشتن هدف مشخص در آموزش آنلاین، ارائه محتوای بصری جذاب، کاربرد روش‌های تدریس خلاق و متنوع، قانونمندی در ارائه تکالیف و بازخورد، مدیریت دقیق مدت زمان کلاس مجازی و توجه به ارزشیابی مستمر و کلاسی از جمله مقولات فرعی احصا شده در این بخش می‌باشد. لازم به ذکر است به جهت اختصار، صرفاً نمونه‌ای از شواهد گفتاری مرتبط با هر یک از مقولات اصلی در جداول بیان شده است.

جدول ۱: مقوله اصلی، مقوله فرعی و شواهد گفتاری مستخرج از داده‌ها

<sup>1</sup> Colaizzi

<sup>2</sup> Creswell & Miller

مقوله اصلی	مقوله فرعی	شواهد گفتاری	فراوانی کدها
	ارائه طرح درس مشخص در آموزش آنلاین	<ul style="list-style-type: none"> <li>- «اول سال طرح درسمو آماده می‌کنم و برای دانش‌آموزا و اولیاشون ارسال می‌کنم تا در جریان کارم قرار بگیرن و بدونند که تا آخر ترم می‌خوایم چه کارایی انجام بدیم» (مصاحبه‌شونده کد ۳).</li> <li>- «با شروع هفته یا هر روز کلاسی، اهدافی که در نظر گرفتیم و کارایی که می‌خوام انجام بدمو چه مربوط به تدریسم باشه، یا حتی دادن تکالیف و احيانا امتحان و آزمونی که می‌خواد برگزار بشه به اطلاع دانش‌آموزا می‌رسونم تا به نوعی اون‌ها هم راغب به انجام کار بشن و برای همکاری آماده شن» (مصاحبه‌شونده کد ۸).</li> </ul>	۵
بهبود مولفه‌های آموزشی	ارائه محتوای بصری جذاب	<ul style="list-style-type: none"> <li>- «سعی می‌کنم اون مطالبی که براشون می‌فرستم به شکل‌های متنوعی باشه به خصوص تو تدریس ریاضی و علوم که از انواع امکاناتی که فناوری در اختیارمون گذاشته استفاده می‌کنم تا محتوا براشون جذاب‌تر بشه» (مصاحبه‌شونده کد ۱).</li> <li>- «چون غالباً حجم فیلم‌های آموزشی بالاست و خانواده‌ها گله‌مندند بهتر دیدم محتواها رو در قالب پاورپوینت، تصاویر گرافیکی و بعضاً کاریکاتوری ارائه بدم. هم چیزی ازش یاد می‌گیرن و هم براشون جالبه» (مصاحبه‌شونده کد ۵).</li> <li>- «من هم از فیلمایی که خودم ضبط کردم استفاده می‌کنم و سعی می‌کنم پر انرژی باشم و وقت بذارم براش. چون این بچه‌ها تو سنینی هستند که جذابیت‌های بصری رو دوست دارن» (مصاحبه‌شونده کد ۹).</li> </ul>	۱۴
	کاربرد روش‌های تدریس خلاق و متنوع	<ul style="list-style-type: none"> <li>- «در زمان تدریسم این فرصتو به دانش‌آموزام میدم که یه میحث از درس جدیدو جلسه آینده به دلخواه انتخاب و جلسه بعد تدریس کنند. هم با عث آمادگی خودشون میشه و هم تدریس اون درس براشون جذابه و در نهایت به بهترین تدریس امتیاز داده میشه» (مصاحبه‌شونده کد ۴).</li> <li>- «آموزشمو با بازی و مسابقه همراه می‌کنم که برای بچه‌های این رده سنی مناسب هست و حتی این کارو تو کلاس حضوریمم می‌کردم» (مصاحبه‌شونده کد ۱۳).</li> </ul>	۱۳
	قانون‌مندی در ارائه تکالیف و بازخورد	<ul style="list-style-type: none"> <li>- «تکالیفی که مشخص می‌کنم متناسب با توانایی و استعداد بچه‌ها هست، سه مدل تکلیف مشخص می‌کنم و اونهارو برای دانش‌آموزان ضعیف، متوسط و قوی می‌فرستم» (مصاحبه‌شونده کد ۲).</li> <li>- «کلا با تکلیف زیاد مخالفم. باید حجم تکالیف متناسب باشه تا بچه زده نشده برا حلش و ارزشون می‌پرسم چقدر زمان برای انجامش می‌خوان» (مصاحبه‌شونده کد ۱۱).</li> </ul>	۱۰



مقوله اصلی	مقوله فرعی	شواهد گفتاری	فراوانی کدها
	مدیریت دقیق مدت زمان کلاس مجازی	<p>«اگه بچه‌ها و خانواده‌ها احساس کنند که معلم تو کارش زمان‌بندی داره، سر وقت شروع می‌کنه، برای تکالیف، آزمون‌های کلاسی و بازخوردا زمان مشخصی رو در نظر گرفته خواسته و ناخواسته بچه‌ها هم متمایل به کار میشن و نسبت به انجام وظایف محوله‌شون بی تفاوت نمیشن» (مصاحبه- شونده کد ۶).</p> <p>«زمان شروع کلاس و پایان کلاس مشخصه مشابه کلاس حضوری، همین باعث میشه که هم والدین و هم بچه‌ها کلاس رو جدی بگیرند و در ساعت مشخص حاضر بشن» (مصاحبه- شونده کد ۱۴).</p>	۷
	توجه به ارزشیابی مستمر و کلاسی	<p>«از صحت آزمون‌های مجازی که واقعا نمی‌تونم ادعای درستی کنم. بنابراین برای من فرایند کارمون در طول سال مهمه و نمرات مستمرشون رو در ارزشیابی پایانی لحاظ می‌کنم» (مصاحبه‌شونده کد ۷).</p> <p>«آزمون‌ها رو به شکل متنوعی برگزار می‌کنم، تستی، تشریحی و جورکردنی. از نرم افزارهای گوگل مثل گوگل فرم هم برای ارسال سوالا استفاده کردم که بچه‌ها خیلی خوششون اومد و تصاویر و رنگای که به کار بردمو دوست داشتن» (مصاحبه- شونده کد ۱۲).</p>	۸

### ب. توجه به ویژگی‌های عاطفی - روانی:

مقوله اصلی دوم پژوهش، توجه به ویژگی‌های عاطفی - روانی است که در مجموع ۴۱ کد به آن تعلق گرفته است. در بعد عاطفی و روان‌شناختی معلم بر اساس ابتکار خود، محیطی دعوت‌کننده و محترمانه ایجاد می‌کند تا دانش‌آموز را در فرآیند یادگیری یاری و همراهی کند. این جو مفید، باعث ایجاد احساس تعلق و ترویج مشارکت در فراگیران می‌شود (کاهو، ۲۰۱۳). در این بخش درک تفاوت‌های فردی فراگیران و همدلی با آنان، اجتناب از مقایسه و تبعیض میان دانش‌آموزان، ارائه مشوق‌های کلامی و غیرکلامی و شوخ‌طبعی در کلاس درس آنلاین از جمله مقولات فرعی بوده که در جدول ۲ همراه با شواهد گفتاری مرتبط ارائه گشت.

جدول ۲: مقوله اصلی، مقوله فرعی و شواهد گفتاری مستخرج از داده‌ها

مقوله اصلی	مقوله فرعی	شواهد گفتاری	فراوانی کدها
توجه به ویژگی‌های عاطفی - روانی	درک تفاوت‌های فردی فراگیران و همدلی با آنان	<p>«یه وقتایی پیش اومد به اون دانش‌آموزی که می‌دونم به دلایلی شرایط متفاوتی نسبت به سایر رفقا داره، توجهم بیشتر بوده و برای حضور و فعالیتی کلاسی که انجام میده ارزش بیشتری قائلم و به عینه دیدم چقد روحیه گرفته و کارای بعدیشو بهتر انجام داده» (مصاحبه‌شونده کد ۶).</p> <p>«تو کلاس شرایط خانوادگی و تفاوتی فردی بچه‌ها رو مدنظر دارم و سعی می‌کنم تو بازخوردهام اینو لحاظ کنم» (مصاحبه- شونده کد ۱۰).</p>	۸

مقوله اصلی	مقوله فرعی	شواهد گفتاری	فراوانی کدها
	اجتناب از مقایسه و تبعیض میان دانش‌آموزان	«اینکه فلانی آشنامه یا پدرش و مادرش همکارمون هست یا کلا وضعیت مالیشون خوبه، تاثیری توی رفتار معلمیم نمیداره و همین خودش حس اطمینانن خوببو به سایر دانش‌آموزان میده» (مصاحبه‌شونده کد ۵).	۸
	ارائه مشوق‌های کلامی و غیرکلامی	«دانش‌آموزایی که بهترین عملکرد کلاسبو داشته باشن به عنوان نماینده کلاس انتخاب میشن» (مصاحبه‌شونده کد ۹). «سعی می‌کنم شاگردامو زمانی که می‌بینم واقعا تلاش می‌کنند یا خانواده‌هایی که برا بچه‌هاشون وقت می‌ذارم، ازشون هم در گروه کلاسی و هم در خصوصی قدردانی می‌کنم طبیعتا در ارزشیابی کلاسی هم برای تلاششون ارزش بیشتری قائل میشم» (مصاحبه‌شونده کد ۱).	۱۴
	شوخ‌طبعی در کلاس درس آنلاین	«برام مهمه کلاس جووری باشه که هم بچه‌ها و هم خانواده احساس راحتی کنند و کلاس منعطفی باشه و خیلی خشک در حد سوال و جواب نباشه» (مصاحبه‌شونده کد ۱۳). «تجربه خودم سرکلاس حضوری نشون داده که بگو بخند با بچه‌ها به شرطی که اندازه نگه داشته بشه و احترام کلاس حفظ بشه، نتیجه مثبت داره و تا جایی که بشه سر کلاس آنلاین هم با ویس‌ها و بعضا کلیپ‌هایی که می‌فرستم این روال رو ادامه میدم. به نظرم تو افزایش روحیه بچه‌ها هم خیلی موثره» (مصاحبه‌شونده کد ۲).	۱۱

### پ. رشد مهارت‌های اجتماعی:

رشد مهارت‌های اجتماعی با ۳۷ کد، به عنوان سومین مقوله اصلی پژوهش حاضر دسته‌بندی شده است. اجتماع کلاس و تعاملات دانش‌آموزان در فضای آنلاین، مؤلفه‌های مختلفی دارد که کاملا با ساختار اجتماعی آموزش و تدریس حضوری در دوران قبل از کرونا متفاوت است و نقش معلم برای تقویت مشارکت در پلتفرم‌های آنلاین، اساسی است (چن و همکاران، ۲۰۱۸). بر همین اساس نحوه‌ی انگیزش دانش‌آموزان در بستر یادگیری الکترونیکی نیز متفاوت خواهد بود. تجارب زیسته معلمان این پژوهش در زمینه ارتقاء مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان در کلاس‌های مجازی شامل دعوت به مشارکت گروهی و همکاری در فعالیت‌های کلاسی آنلاین، تشویق به اظهارنظر در بحث‌های کلاسی و احترام به دیدگاه‌های مختلف، پرورش مسئولیت‌پذیری و استقلال فردی، برقراری تعامل و ارتباط با دانش‌آموزان و والدین آن‌ها می‌باشد. در جدول ۳ به نمونه‌هایی از شواهد گفتاری مرتبط با انگیزانندهای اجتماعی اشاره شده است.

جدول ۳. مقوله اصلی، مقوله فرعی و شواهد گفتاری مستخرج از داده‌ها

مقوله اصلی	مقوله فرعی	شواهد گفتاری	فراوانی کدها
	دعوت به مشارکت گروهی و همکاری در فعالیت‌های کلاسی آنلاین	<ul style="list-style-type: none"> <li>«برای کلاس مجازیم، دانش‌آموزان رو گروه‌بندی کردم و برای هر کدومشون وظایفیو تعیین کردم که در صورت انجام درست اون مسئولیت، نهایتا کل گروه تشویق میشه و امتیازاتی براشون در نظر گرفته میشه» (مصاحبه شونده کد ۳).</li> <li>«با وجود اینکه ارتباط و تعامل بچه‌ها تو کلاس آنلاین خیلی کمه اما بهتر دیدم برا اینکه همکاری بچه‌ها با هم بیشتر بشه گروه‌های کوچیک چهار نفره تشکیل بدم و توش دانش‌آموز قوی، متوسط و ضعیف بذار تا سطح همه گروه‌ها یکسان بشه و بهانه‌ای نداشته باشن و همه اعضا ترغیب به مشارکت بشن» (مصاحبه شونده کد ۱۴).</li> </ul>	۹
	تشویق به اظهار نظر در بحث‌های کلاسی و احترام به دیدگاه‌های مختلف	<ul style="list-style-type: none"> <li>«وقتی که نسبت به صحبتای بچه‌ها و پیشنهاداتی که میدن، محترمانه برخورد می‌کنم. می‌بینم همیشه نتیجه خوبی داده و هم خودم و متقابلا اونا هم حس خوبی بهشون دست میده. به تبعش جسارتشون بیشتر میشه و انگیزه بیشتری برای اظهار نظر توی جمع پیدا میکنن» (مصاحبه شونده کد ۸).</li> </ul>	۷
رشد مهارت‌های اجتماعی	پرورش مسئولیت‌پذیری و استقلال فردی	<ul style="list-style-type: none"> <li>«پیش اومده برای اینکه بچه‌ها احساس استقلال بیشتری کنند، به نوعی بهشون فرصت اینو میدم که نوع تکالیف و ارزشیابی و حتی نحوه تدریسو انتخاب کنن. این خودش موجب ایجاد انگیزه میشه چون خودشونو تو فرایند کلاسی سهیم میبینن» (مصاحبه شونده کد ۱۱).</li> </ul>	۹
	برقراری تعامل و ارتباط با دانش‌آموزان و والدین آن‌ها	<ul style="list-style-type: none"> <li>«تو این شرایط نوع رابطه با دانش‌آموزا و خانواده‌ها متفاوت شده و گاهی وقتا با بچه‌هایی که نیاز به کمک بیشتر دارند؛ ارتباط نزدیک‌تری برقرار کردم و باهاشون هم تماس تلفنی و همین‌اینکه اگه شرایطشو داشتن تو واتساب ارتباط تصویری گرفتم» (مصاحبه شونده کد ۵).</li> <li>«خب یکی از حسن‌هایی که آموزش آنلاین داشته، دقیقا همین تعامل زیاد و خوب معلم و والدین بوده و کلا به جورایی والدین نقششون خیلی پررنگ شد. برا من این قضیه یه مقدار بیشترم بوده. محل خدمت من تو روستا هست و به واسطه محیط کوچیکی که اونجا هست، باعث شده که به واسطه آشنایت و شناختی که وجود داره خیلی با من راحت‌تر ارتباط بگیرن و خواسته‌هاشونو مطرح کنند. کلا خانواده‌ها تو این فضا بیشتر پیگیر کار فرزنداشون هستن که این خودش خوبه و باعث شده خود دانش‌آموزا هم منظم‌تر کاراشونو انجام بدن» (مصاحبه شونده کد ۱۳).</li> </ul>	۱۲

## ت. برجسته‌سازی تربیت علمی

مقوله اصلی چهارم پژوهش، برجسته‌سازی تربیت علمی است که در مجموع ۱۱ کد به آن تعلق گرفته است. به منظور توسعه تربیت علمی می‌بایست دانش‌آموزان را نسبت به شناخت پدیده‌ها کنجکاو نموده، آگاهی آنان را در زمینه ارزشمندی کسب علم و اطلاعات بالا برده، با مفاخر علمی و فرهنگی آشنا کرده و به کتاب و کتاب‌خوانی علاقه‌مند نمود. اقدامات و فعالیت‌های انگیزشی معلمان پژوهش حاضر در راستای توسعه مهارت-های دانش‌اندوزی در دانش‌آموزان و کسب علم مواردی چون دعوت به کنجکاوی، نکوداشت مشاهیر علمی و ادبی و تسلط علمی بر موضوعات دروس بوده که در بیانات مصاحبه‌شوندگان اشاره شد. در جدول ۴ مقولات فرعی و نمونه‌هایی از شواهد گفتاری مرتبط با این بخش ارائه شد.

جدول ۴. مقوله اصلی، مقوله فرعی و شواهد گفتاری مستخرج از داده‌ها

مقوله اصلی	مقوله فرعی	شواهد گفتاری	فراوانی کدها
برجسته‌سازی تربیت علمی	دعوت به کنجکاوی	<ul style="list-style-type: none"> <li>«زمان تدریس اجازه میدم بچه‌ها هر سوالی به ذهنشون میرسه بپرسن و جلوشونو نمیگیرم و فرصت تامل در مورد اون پرسشو میدم» (مصاحبه‌شونده کد ۴).</li> <li>«بعضا پیش اومده که شاگردامو ارجاع دادم که در مورد سوالاتشون برن تحقیق کنن و پاسخشو به کلاس ارائه بدن. براشون معما طرح می‌کنم و به کسی که سریع‌تر از باقی بچه پاسخ صحیح رو بده، یه سری تشویقی در نظر میگیرم مثلاً بهش تکلیف کمتر میدم» (مصاحبه‌شونده کد ۷).</li> </ul>	۶
	نکوداشت مشاهیر علمی و ادبی	<ul style="list-style-type: none"> <li>«من سر کلاس حضوریم همیشه برا دانش‌آموزا از مفاخر علمی می‌گفتم، اما فرصت کلاس مجازی خب دستمونو خیلی بیشتر باز کرد و کلیپ، متن، تصویر و ... و هر چیزی که برای معرفی یه نخبه علمی، یه شاعر و نویسنده مشهور مناسب باشه رو برای دانش‌آموزام ارسال می‌کنم. بچه‌ها هم این بخش از فعالیت‌های فوق برنامه کلاسی رو خیلی دوست دارن» (مصاحبه‌شونده کد ۱۰).</li> </ul>	۲
	تسلط علمی بر موضوعات دروس	<ul style="list-style-type: none"> <li>«به نظر من هرچقدر معلم خودش سطح معلوماتش بالا باشه و مسلط روی موضوعات درسی باشه و بتونه خیلی خوب ارائه بده، این خودش برا دانش‌آموزا و والدینشون مقبول‌تره و یه جورایی انگیزه خوندن درسا رو پیگیری مباحث رو بیشتر میکنه» (مصاحبه‌شونده کد ۲).</li> <li>«با وجود اینکه چندین سال تجربه دارم، اما خب شرایط آموزش مجازی باعث شده که اطلاعاتمو بروزتر کنم و حتی اشراف کاملی روی هر مبحث داشته باشم و بتونم به شکل بهتری تو این بستر جدید آموزش بدم. هر چقدر خودم به لحاظ علمی باسوادتر باشم و مهارت اینو داشته باشم که خوب تدریس کنم، شاگردام هم به تبعش تشویق به یادگیری میشن» (مصاحبه‌شونده کد ۹).</li> </ul>	۳

## ث. توجه به ابعاد زیباشناختی

مقوله اصلی پنجم پژوهش، توجه و رشد ابعاد زیباشناختی است که با مجموع فراوانی ۹ کد، کمترین تعداد فراوانی را داراست. آنچه در بیانات مصاحبه شونده‌گان در رابطه با این مقوله، روشن بود، باور ایشان به این که پرورش تخیل، زمینه‌ساز یادگیری و افزایش انگیزه برای دانش‌آموزان به ویژه در کلاس‌های آنلاین است. هم-چنین ایشان رشد ظرفیت‌های زیباشناسانه در کودکان را برای یادگیری موفقیت‌آمیز حیاتی قلمداد نمودند، زیرا دانش‌آموزانی که تخیل خوبی دارند و می‌توانند از ظرفیت‌ها و توانایی‌های بالقوه خویش در جریان فرایند آموزش بهره ببرند، رشد شناختی همه‌جانبه‌ای را در همه زمینه‌های برنامه درسی خویش به ویژه نوشتن تجربه می‌کنند. در این بخش پرورش قدرت تخیل در کلاس‌های آنلاین و استفاده از ظرفیت‌های هنری دانش‌آموزان از جمله مقولات فرعی بوده که در جدول ۵ همراه با شواهد گفتاری مرتبط ارائه گشت.

جدول ۵. مقوله اصلی، مقوله فرعی و شواهد گفتاری مستخرج از داده‌ها

مقوله اصلی	مقوله فرعی	شواهد گفتاری	فراوانی کدها
توجه به ابعاد زیباشناختی	پرورش قدرت تخیل در کلاس‌های آنلاین	<ul style="list-style-type: none"> <li>- «هر چقدر به بچه‌ها فرصت بیشتری بدیم تا تخیلشون رو به کار بگیرند، یادگیریشون بیشتر میشه و خلاق تر میشن و تلاشم هم همینه» (مصاحبه‌شونده کد ۱).</li> <li>- «کلاس کلاس انشاء به بچه‌ها گفتم که هر کی بیشتر از تخیلش استفاده کنه و بتونه شعرها و داستان‌های تخیلی و خلاقانه‌تری بنویسه، برای من ارزشمندتره چون اون نوشته حاصل ذهن خودش بوده و هر بار میتونه بیشتر اونو رشد بده. اما اگه بخواد صرفاً از سایت و سایر منابع اینترنتی استفاده کنه معلومه که کپی کرده و هیچ تلاشی پشتش نبوده و صرفاً رفع تکلیف هست.» (مصاحبه‌شونده کد ۵).</li> </ul>	۵
	استفاده از ظرفیت‌های هنری دانش‌آموزان	<ul style="list-style-type: none"> <li>- «خب در حال حاضر که بچه‌ها دسترسی راحت به اطلاعات دارن من سعی کردم برای مثال نقاشی هاشونو رو به هر شکلی که می‌تونند ارائه بدن. مثلاً از شن و ماسه استفاده کنن و صدف و حبوبات و خلاصه هر چیزی که میشه تصویر مدنظرشونو ارائه بدن» (مصاحبه‌شونده کد ۶).</li> <li>- «یه تعداد از دانش‌آموزا که صدای خوبی داشتند و می‌تونستند متن رو به زیبایی بخونن. ازشون خواستم به مناسبتای مختلف شعر و دکلمه رو در قالب کلیپ درست کنند و تو گروه کلاسی ارسالش کنند و به واقع شاهد بودم که چقد برای انجام این کارا ذوق داشتن» (مصاحبه‌شونده کد ۱۱).</li> </ul>	۴

در مجموع با عنایت به بیش‌ترین فراوانی تکرار مقولات اصلی توسط مشارکت‌کنندگان، به ترتیب بهبود مولفه‌های آموزشی، پس از آن توجه به ویژگی‌های عاطفی- روانی دانش‌آموزان، رشد مهارت‌های اجتماعی، برجسته‌سازی تربیت علمی و نهایتاً توجه به ابعاد زیباشناختی شناسایی شدند. شکل ۲ برون‌داد نهایی تحلیل داده‌های حاصل از بخش کیفی پژوهش (مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته) را نشان می‌دهد.



شکل ۱: برون‌دادن نهایی پژوهش

## بحث و نتیجه‌گیری

تحقیق حاضر در پی فراهم آوردن شناخت لازم در زمینه راهکارهای موثر معلمان جهت افزایش انگیزه دانش‌آموزان خود در زیست‌بوم جدید آموزشی بوده است. مطالعات انجام شده مؤید آن است، اگرچه آموزش‌های آنلاین نقش مهمی در یادگیری ایفا می‌کند، اما انگیزه دادن به یادگیرندگان آنلاین توجه زیادی را به خود جلب نکرده است (جونز و ایسروف<sup>۱</sup>، ۲۰۰۵؛ میلیتادو و ساوونه<sup>۲</sup>، ۲۰۰۳). این می‌تواند به دلیل تمرکز بر فرآیند کسب دانش دانش‌آموزان باشد و در عین حال سایر عوامل اجتماعی-عاطفی نادیده گرفته شود (کرینز، کرشنر و جوچمز<sup>۳</sup>، ۲۰۰۳). در همین راستا، بسیاری از تحقیقات آموزشی در طول همه‌گیری کووید-۱۹ نیز خاطر نشان کردند که تعطیلی مدارس به طور قابل توجهی باعث کاهش انگیزه در کودکان و افت تحصیلی ایشان شده

<sup>1</sup> Jones & Issroff

<sup>2</sup> Miltiadou & Savenye

<sup>3</sup> Kreijns, Kirschner & Jochems

است (پارکژوسکا<sup>۱</sup>، ۲۰۲۱). لذا علی‌رغم اهمیت انگیزه در پیشرفت تحصیلی، تحقیقات اندکی به بررسی عوامل مرتبط با انگیزه کودک در طول همه‌گیری و یا تکنیک‌های ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان پرداخته‌اند (مک، ۲۰۲۱). از این‌رو، بازنمایی اقدامات عملیاتی معلمان با هدف انگیزه‌بخشی به دانش‌آموزان به ویژه در شرایط حساس کنونی که صفر تا صد آموزش بدون پشتوانه و به اجبار در فضای مجازی برده شده، بسیار مهم و ضروری است.

بر اساس نتایج حاصل از کدگذاری مصاحبه‌ها و تحلیل‌های صورت گرفته، بهبود مولفه‌های آموزشی بیشترین سهم را از جانب معلمان در تقویت انگیزه دانش‌آموزان داشته و اکثر معلمان اقدامات پداگوژیکی و بهبود فرایند یاددهی-یادگیری مواردی چون هدفمندی در آموزش آنلاین و داشتن برنامه مشخص، تولید محتوای جذاب، تنوع در شیوه‌های تدریس مجازی، تکالیف مشخص و بازخورد فوری، مدیریت دقیق مدت زمان کلاس مجازی و تاکید بر ارزشیابی تکوینی و مستمر را در درجه نخست اولویت خود قرار دادند. که با یافته‌های پژوهش بفا-نگرینی، کوهن و میلر<sup>۲</sup> (۲۰۰۲)؛ کیم و فریک<sup>۳</sup> (۲۰۱۱)؛ چپو و همکاران (۲۰۲۱) و رحم و همکاران<sup>۴</sup> (۲۰۲۱) و بلالی خراجی (۱۴۰۰) همسویی و مطابقت دارد. اساساً خلق محیط یادگیری الکترونیکی انگیزشی نیازمند گنجاندن تدابیری آگاهانه در ابتدا و حین آموزش است و بنابر نظر الماسی و چنگ (۲۰۲۰) نیز، بهبود هر یک از عناصر برنامه درسی در شرایط یادگیری الکترونیکی و حضور موثر آموزشی معلمان، مهم‌ترین نقش را در تلفیق حضور اجتماعی و حضور شناختی فراگیران ایفا می‌کند.

توجه به ویژگی‌های عاطفی و روانی و نیز رشد مهارت‌های اجتماعی از جمله یافته‌های دیگر تحقیق حاضر در راستای ارتقا انگیزش دانش‌آموزان است. همسو با نتایج این پژوهش، علی‌پور و خطاط (۱۳۹۹) در تحقیق خود به حمایت عاطفی از دانش‌آموزان، افزایش احترام متقابل، اشتیاق معلم، رفتارهای معلم، افزایش تعاملات معلم و دانش‌آموز اذعان نموده و هم‌چنین پیشتر ونتزل<sup>۵</sup> و همکاران (۲۰۱۰) نیز تأیید کردند که حمایت‌های اجتماعی معلمان و همسالان در تعیین انگیزه دانش‌آموزان نقش برجسته‌ای خواهد داشت. در این زمینه مطالعات یادگیری آنلاین اخیر، بر اهمیت نیاز به یادگیری مشارکتی برای افزودن حمایت متقابل هم‌تایان و حضور اجتماعی تاکید می‌کنند (سورمونن<sup>۶</sup>، ۲۰۲۰). مقوله چهارم مستخرج از پژوهش حاضر، توجه به تربیت علمی و برجسته‌سازی آن است. نتایج پژوهش عباسی و حجازی و حکیم‌زاده (۱۳۹۹) در زمینه علاقه‌مند کردن دانش‌آموزان به دانش روز و پژوهش کردن به عنوان پیامد مثبت تجربه تدریس در فضای مجازی اقدامی در راستای ترغیب دانش‌آموزان و افزایش انگیزه آنان است و با نتایج پژوهش حاضر همسویی دارد. در نهایت توجه به ابعاد زیباشناختی و تقویت آن در دانش‌آموزان از دیگر مقولات بدست آمده در کدگذاری مصاحبه‌هاست که کمتر به عنوان یک راهکار انگیزشی از جانب معلمان اشاره شده است. پرورش قدرت تخیل و رشد خلاقیت دانش‌آموزان دوره ابتدایی در پژوهش فولادی و سعادت‌مند (۱۳۹۶) نیز، از جمله انگیزاننده‌های قوی در یادگیری دانش‌آموزان این رده سنی مطرح شد که با یافته‌های این مطالعه همسو می‌باشد.

<sup>1</sup> Parczewska

<sup>2</sup> Beffa-Negrini, Cohen, & Miller

<sup>3</sup> Kim & Frick

<sup>4</sup> Rahm et al

<sup>5</sup> Wentzel

<sup>6</sup> Sormunen

از مقایسه نتایج پژوهش حاضر با پژوهش‌های پیشین می‌توان چنین نتیجه گرفت که یافته‌ها در این زمینه نامتوازن بوده و تعدادی از راهکارها و اقدامات انگیزشی بیشتر مورد تاکید قرار گرفته و شناسایی شده‌اند. به طور مثال در عین توجه جدی و تاکیدی که معلمان به وجوه آموزشی در ارتقای انگیزش دانش‌آموزان نمودند، به راهکارهای مرتبط با مولفه‌های تربیت زیباشناختی که یکی از ساحت‌های مهم تربیتی در سند تحول بنیادین می‌باشد، توجه چندانی نشده و بعضاً نادیده انگاشته شد. از جمله دلایل کسب این نتیجه را می‌توان به رویکرد شناختی حاکم بر برنامه درسی و نظام آموزش متمرکز کشور نسبت داد. نگاه غالب و رایج برنامه درسی ما دارای ساختار سازمان‌یافته، خطی، فنی، فاقد وجوه و ابعاد زیبایی‌شناختی و به صورت دیسپلینی است؛ که پیامد آن به حاشیه رانده شدن و کم‌توجهی به رویکرد زیبایی‌شناسی بوده و تمرکز اصلی بر بهبود مولفه‌های برنامه درسی در راستای کسب حداکثر دانش موضوعی است. بنابراین تا زمانی که معلمان به عنوان مجریان اصلی جریان آموزش، ملزم به اجرای برنامه درسی مصوب بوده و نتوانند بنابر شرایط و اقتضانات محیط کلاسی خویش بالاخص در بستر الکترونیک، برنامه درسی ویژه خود را طراحی کنند، عدم برقراری پیوند عمیق میان ساحت‌های مختلف تربیت و عدم تناسب بکارگیری این ساحت‌ها در راهبردهای انگیزشی معلمان نتیجه‌ای دور از انتظار نخواهد بود. این نگاه نامتوازن می‌تواند سبب بروز اشکالات و نارسایی‌های جدی در راس و بدنه آموزش‌های الکترونیکی به ویژه برای کودکان این رده سنی شود و لزوم بکارگیری تدابیر و راهکارهایی جهت ارتقای انگیزش دانش‌آموزان دوره ابتدایی با مدنظر داشتن ابعاد مختلف تربیتی به ویژه انگیزاننده‌های زیباشناختی - هنری، دینی - اخلاقی و نیز زیستی - بدنی احساس می‌شود. هم‌چنین از آن‌جا که راهکارهای یادشده با در نظر گرفتن شرایط زمینه‌ای جامعه هدف این پژوهش (دانش‌آموزان دختر مقطع ابتدایی در مدارس دولتی شهر تهران) بوده و بر این اساس دسته‌بندی شده است، این امکان وجود دارد که با تغییر ویژگی‌های جمعیت‌شناختی (سن، جنس، مقطع تحصیلی، محل زندگی و سایر موارد) دانش‌آموزان، نتایج بعضاً متفاوتی حاصل شود که پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی مورد توجه قرار گیرد.

در انتها، با عنایت به وضعیت نابهنجار و ناموفق آموزش در بستر الکترونیک و نیز نرخ‌های بالای افت و ترک تحصیل دانش‌آموزان در آموزش‌های آنلاین در مقایسه با دوره‌های حضوری مشابه، این دیدگاه حمایت می‌شود که انگیزه بسیار پیچیده‌تر از آن‌چه مطالعات نشان می‌دهند، است و می‌بایست به عنوان عاملی حیاتی برای موفقیت در محیط‌های یادگیری آنلاین در نظر گرفته شود. لذا بازنگری اساسی در راهبردهای انگیزشی معلمان در محیط‌های غنی از فناوری لازم می‌باشد و توجه ویژه به ابعاد مختلف تربیتی در ارائه راهکارهای انگیزشی ضروری است؛ فلذا به معلمان پیشنهاد می‌شود که جهت ارتقای انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان در بستر الکترونیک، به اقتضانات خاص این محیط جدید آموزشی و ظرفیت‌هایی که می‌تواند پیش‌روی دانش‌آموزان قرار دهد، توجه نمایند و به جای کاربرد شیوه‌های سنتی آموزش، محدوده و اولویت توجه خود را به حوزه‌های جدیدتر با تمرکز بر احترام به یکایک فراگیران، تشویق به همکاری گروهی و مشارکت در کلاس مجازی، پرورش حس کنجکاوی و شکوفایی خلاقیت‌های فردی دانش‌آموزان معطوف نمایند تا به این ترتیب امید به حضور موثر و فعال دانش‌آموزان در کلاس‌های آنلاین خود را داشته باشند.



طراحی، نگارش، تحلیل داده و ساختار بندی پژوهش توسط نویسندگان اول مقاله؛ جمع آوری اطلاعات و ارائه بازخوردهای اصلاحی توسط نویسندگان دوم مقاله انجام شده است.

### تقدیر و تشکر

از کلیه معلمان محترم دوره ابتدایی برای همکاری و مشارکت موثری که در فرایند اجرای پژوهش داشته‌اند، بدین وسیله تشکر و قدردانی می‌شود.

### تعارض منافع

«هیچ‌گونه تعارض منافع توسط نویسندگان بیان نشده است»

### منابع

- بلالی خراجی، طاهره. (۱۴۰۰). چگونه توانستم انگیزه دانش‌آموزان را در کلاس مجازی افزایش دهم؟. سومین همایش ملی پژوهش‌های حرفه‌ای در روان‌شناسی و مشاوره با رویکرد از نگاه معلم، میناب، ایران.
- بیابانگرد، اسماعیل. (۱۳۸۴). رابطه میان عزت‌نفس، انگیزه پیشرفت، و پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان سال سوم دبیرستان‌های تهران. *مطالعات روان‌شناختی*، ۱(۴)، ۱۴۴-۱۳۱.
- خوارزمی، اکرم، کارشکی، حسین و عبدخدائی، محمدحسین (۱۳۹۱). نقش نیازهای اساسی خود تعیین‌گری، کیفیت اطلاعات و قابلیت کاربرد در علاقه به تداوم یادگیری الکترونیکی با میانجی‌گری انگیزش درونی و رضایت. *فصلنامه مطالعات آموزش و یادگیری*، ۴(۲)، ۲۰-۱.
- رجاییان، ندا، کشتی‌آرای، نرگس و نادى، محمدعلی. (۱۳۹۷). تجارب‌زیسته دانش‌آموزان دوره تحصیلی ابتدایی از پدیده مصرف آب. *فصلنامه علمی آموزش محیط زیست و توسعه پایدار*، ۶(۳)، ۶۰-۴۷.
- زارع خلیلی، مجتبی و فریدونی، فائزه. (۱۳۹۹). آسیب‌شناسی آموزش مجازی از دیدگاه معلمان دوره ابتدایی؛ مطالعه موردی کیفی. *پیشرفت‌های نوین در مدیریت آموزشی*، ۱(۲)، ۵۳-۴۳.
- زال‌زاده، ابراهیم. (۱۳۸۵). بررسی وضعیت و میزان استفاده اعضای هیأت علمی دانشگاه یزد از فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات (ICT). *تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی*، ۴۰(۴۵)، ۲۰-۹.
- سلیمی، جمال. (۱۳۹۴). پدیدارنگاری تعاملات آموزشی معلمان و دانش‌آموزان. *فصلنامه مطالعات برنامه درسی ایران*، ۱۰(۳۸)، ۳۶-۵.
- عباسی، فهیمه. حجازی، الهه و حکیم‌زاده، رضوان. (۱۳۹۹). تجربه زیسته معلمان دوره ابتدایی از فرصت‌ها و چالش‌های تدریس در شبکه آموزشی دانش‌آموزان (شاد): یک مطالعه پدیدارشناسی. *تدریس پژوهی*، ۸(۳)، ۲۴-۱.
- علی‌پور، خاتون و خطاط، محدثه. (۱۳۹۹). راهکارهای افزایش انگیزه دانش‌آموزان در برنامه شاد. اولین همایش ملی یادگیری سیار، از نظر تا عمل. دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ۷۳۸-۷۰۹.
- فولادی، احمد. سعادت‌مند، زهره. (۱۳۹۵). مروری بر تربیت زیبایی‌شناسی در دوره ابتدایی. سومین همایش علمی پژوهشی علوم تربیتی و روانشناسی آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی ایران، قم، ایران.
- قاسم‌تبار، سید عیدالله. (۱۳۹۵). *تدوین الگوی انگیزشی برای تدریس مبتنی بر وب با تاکید بر نقش معلم*. دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه علامه طباطبایی، تهران.
- هویدا، رضا و داورپناه، سید هدایت‌الله. (۱۳۹۸). نقش معلم رهبری در بهبود مهارت‌های حل مسئله دانش‌آموزان با میانجی‌گری تفکر خلاق. *رویکردهای نوین آموزشی*، ۱(۲۹)، ۱۰۷-۸۹.

Abou El-Seoud, M. S., El-Khouly, M., & Taj-Eddin, I. A. (2015). *Strategies to enhance learner's motivation in e-learning environment*. Paper presented at the 2015 International Conference on Interactive Collaborative Learning (ICL).

- Abramenka, V. (2015). *Students' motivations and barriers to online education*. Masters Theses, 1-72. <https://scholarworks.gvsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1775&context=theses>.
- Almasi, M. & Chang, Z. (2020). Investigating students' perceptions of cognitive presence in relation to learner performance in blended learning courses: a mixed-methods approach. *Electronic Journal of e-Learning*, 18(4), 324-336.
- Azevedo, J. P., Hasan, A., Goldemberg, D., Geven, K., & Iqbal, S. A. (2021). Simulating the potential impacts of COVID-19 school closures on schooling and learning outcomes: A set of global estimates. *The World Bank Research Observer*, 36(1), 1-40.
- Beffa-Negrini, P. A., Cohen, N. L., & Miller, B. (2002). Strategies to motivate students in online learning environments. *Journal of Nutrition Education and Behavior*, 34(6), 334-340.
- Bekele, T. A. (2010). Motivation and satisfaction in internet-supported learning environments: A review. *Educational Technology & Society*, 13(2), 116-127.
- Chen, B., Chang, Y. H., Ouyang, F., & Zhou, W. (2018). Fostering student engagement in online discussion through social learning analytics. *The Internet and Higher Education*, 37(2), 21-30.
- Chiu, T. K., Lin, T.-J., & Lonka, K. (2021). *Motivating online learning: The challenges of COVID-19 and beyond*. In: Springer.
- Creswell, J. W., & Miller, D. L. (2000). Determining validity in qualitative inquiry. *Theory into practice*, 39(3), 124-130.
- Dhawan, Sh. (2020). Online Learning: A Panacea in the Time of COVID-19 Crisis. *Journal of Educational Technology Systems*, 49(1): 5-22.
- Gallagher, H. A., and Cottingham, B. (2020). Improving the Quality of Distance and Blended Learning. *EdResearch for Recovery*, 8, 1-9.
- Hammerstein, S., König, C., Dreisörner, T., & Frey, A. (2021). Effects of COVID-19-related school closures on student achievement-a systematic review. *Frontiers in psychology*, 12, 1-8.
- Hornstra, L., Mansfield, C., Van Der Veen, I., Peetsma, T., & Volman, M. (2015). Motivational teacher strategies: the role of beliefs and contextual factors. *Learning environments research*, 18(3), 363-392.
- Hsu, H. C. K., Wang, C. V., & Levesque-Bristol, C. (2019). Reexamining the impact of self-determination theory on learning outcomes in the online learning environment. *Education and Information Technologies*, 24(3), 2159-2174.
- Jones, A., & Issroff, K. (2005). Learning technologies: Affective and social issues in computer-supported collaborative learning. *Computers & Education*, 44(4), 395-408.
- Kaffenberger, M. (2021). Modelling the long-run learning impact of the Covid-19 learning shock: Actions to (more than) mitigate loss. *International Journal of Educational Development*, 81, 1-8.
- Kahu, E. R. (2013). Framing student engagement in higher education. *Studies in Higher Education*, 38(5), 758-773.
- Kerres, M. (2020). Against all odds: education in Germany coping with Covid-19. *Postdigital Sci. Edu*, 1-5.
- Kim, K.-J., & Frick, T. W. (2011). Changes in student motivation during online learning. *Journal of Educational Computing Research*, 44(1), 1-23.
- Kreijns, K., Kirschner, P. A., & Jochems, W. (2003). Identifying the pitfalls for social interaction in computer-supported collaborative learning environments: A review of the research. *Computers in Human Behavior*, 19(3), 335-353.
- Mailizar, M., Almanthari, A., Maulina, S., Bruce, S. (2020). Secondary school mathematics teachers' views on E-learning implementation barriers during the COVID-19 pandemic: the case of Indonesia. *Technol. Educ.* 16 (7), 186.
- Mak, M. H. (2021). Children's Motivation to Learn at Home During the COVID-19 Pandemic: Insights From Indian Parents. *Frontiers in Education*, 6, 1-7.
- Malan, E. N., Gustavsen, A. M., Stranger-Johannessen, E., and Nordahl, T. (2021). Norwegian Students' Experiences of Homeschooling during the COVID-19 Pandemic. *Needs Edu.* 36 (1), 5-19.

- Marton, F. (1981). Phenomenography-describing conceptions of the world arounds. *Journal of Instructional science*, 10(2), 177-200.
- Miltiadou, M., & Savenye, W. C. (2003). Applying social cognitive constructs of motivation to enhance student success in online distance education. *AACE Journal*, 11(1), 78-95.
- Pham, L. & et al. (2019). Does e-learning service quality influences-learning student satisfaction and loyalty. Evidence from Vietnam. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 16(7), 1-26.
- Rahm, A.-K., Töllner, M., Hubert, M. O., Klein, K., Wehling, C., Sauer, T., . . . Günther, J. (2021). Effects of realistic e-learning cases on students' learning motivation during COVID-19. *PLoS One*, 16(4), e0249425.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000b). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, *social development, and well-being*. *American Psychologist*, 55(1), 68-78. doi:10.1037/0003-066X.55.1.68.
- Schunk, D. H., & Usher, E. L. (2012). Social cognitive theory and motivation. In R. M. Ryan (Ed.), *The Oxford handbook of human motivation* (pp. 13-27). Oxford, UK: Oxford University Press.
- Sormunen, K. (2020). From inclusive practices to personal strategies. *Nordic Studies in Science Education*, 16(2), 234-234.
- Wang, C.J., Ng, C.Y., Brook, R.H. (2020). Response to COVID-19 in Taiwan: big data analytics, new technology, and proactive testing. *JAMA*, 323(14):1339-1340.
- Wentzel, K.R., Battle, A., Russell, S.L., & Looney, L.B. (2010). Social supports from teachers and peers as predictors of academic and social motivation. *Contemporary Educational Psychology*, 35(3), 193-202.
- Wyse, A. E., Stickney, E. M., Butz, D., Beckler, A., & Close, C. N. (2020). The potential impact of COVID 19 on student learning and how schools can respond. *Educational Measurement: Issues and Practice*, 39(3), 60-64.
- Zheng, X., Zhang, D., Lau, E. N. S., Xu, Z., Zhang, Z., Mo, P. K. H., . . . Wong, S. Y. (2022). Primary School Students' Online Learning During Coronavirus Disease 2019: Factors Associated With Satisfaction, Perceived Effectiveness, and Preference. *Frontiers in psychology*, 13, 1-11.

